

Telwerk en ringonderzoek geven opnieuw een helder beeld van de stand van zaken bij de oeverzwaluw in ons werkgebied.

Dick A. Jonkers

Het oeverzwaluwenjaar 1998 in het Gooi en omstreken

Het weer was in dit voorjaar niet om over naar huis te schrijven. De oeverzwaluwen hadden geen keus. Zij waren tenslotte niet vanuit hun winterkwartier in Afrika naar hun broedplaatsen teruggekeerd om daar een beetje rond te lummelen. Er moest weer een nieuwe generatie op aarde worden gezet en op de traditionele broedplaatsen, aangevuld met enkele nieuwe lokaties, werd driftig gegraven om te kunnen nestelen. In sommige gevallen mislukten helaas de broedsels door het verloren gaan van de kolonie.

Nestelplaatsen

De meest westelijke kolonie bevond zich dit jaar bij Weesp aan de noordrand van de Bloemendalerpolder op korte afstand van de rijksweg A1. Daar lagen enkele zandhopen achter een bedrijf en vestigden zich enkele tientallen paren. Enige jaren geleden bevond zich in een gronddepot enkele honderden meters westelijker ook al een kolonie, die door het verwijderen van de zwarte grond verdween. Ditmaal waren het hopen van wit zand die werden bezet. De toekomst van deze kolonie is onzeker, omdat het zand waarschijnlijk gebruikt zal gaan worden. De aanwezigheid geeft aan dat het gebied voldoende potentie bezit. Op de vuilstort bij Muiderberg tegen het Naarderbos, waar vorig jaar nog 216 paren huisden,

Oeverzwaluw

was nu een plek gespaard en afgestoken. Dit was de enige plaats waar de oeverzwaluwen konden nestelen en dit vormt ook de verklaring voor de daling tot bijna een derde van het aantal broedparen dat vorig jaar aanwezig was.

Op een plek, ingeklemd tussen de A6 en de A1, zag een aantal

paren kans om in een zandhoop hun hollen te graven. Een begin van een kolonie met maar enkele paren werd gevonden achter een bedrijf bij de Naardertrekvaart in hopen met vers gestorte grond. De kunstwand bij de Oostdijk langs de A1 was wel bezet, maar het aantal paren was beduidend minder dan in het vorige jaar (tabel 1). Dit kan het gevolg zijn van de voortdurende predatie door een paar sperwers, die ontdekt hadden dat zij hier voor hun jongen voedsel "uit de muur" konden krijgen.

Hoewel inmiddels het grootste deel van het bouwplan in het Vierde Kwadrant bij Huizen was voltooid en de bouwputten waar vorig jaar genesteld werd verdwenen waren, werd er nog wel genesteld. Deze keer in een zandhoop die nog was blijven liggen. Helaas spoelden de daar aanwezige nesten tijdens hevige regenval weg; verder werd geconstateerd dat de gaten geregeld met klei werden

Tabel 1 Overzicht van oeverzwaluwkolonies in 1998 binnen het werkgebied van de Vogelwerkgroep Het Gooi e.o.

Naam kolonie	Gemeente	Aantal nesten	Vestigingsplaats
Bloemendalerpolder	Weesp	23	gronddepot
Naarderbos	Naarden	82	stortplaats
A1/A6	Naarden	30	zandhoop
Naardertrekvaart	Naarden	3	gronddepot
Oostdijk	Naarden	65	kunstwand
Vierde Kwadrant	Huizen	35	zandhoop
Oostermeent	Blaricum	53	voormalige zandgroeve
Vierberg	Eemnes	55	gronddepot
Raboes	Eemnes	98	afgestoken wand
Totaal		444	

dichtgestopt (mededeling Ruud van Beusekom).

In de groeve Oostermeent leek het er aanvankelijk op dat het een mager jaar zou worden. Een telling op 17 juni leverde maar acht bewoonde holen op, maar omdat bekend is dat de opbouw van een kolonie vaak tot begin juli door kan gaan werd op 2 juli nogmaals geteld. Ditmaal was het raak, maar liefst 53 nesten bevonden zich in het nog geen meter hoge, maar wel lange smalle zandwandje.

In de nieuwbouwwijk in aanbouw bij Eemnes werd ook weer gebroed. Niet op de plek van het vorige jaar, want het gronddepot was verdwenen. De kolonie zat nu iets meer naar het oosten. Daar lagen gedeeltelijk begroeide hopen zwarte grond waarin de oeverzwaluwen zich hadden gevestigd. Ook deze plek is inmiddels verdwenen.

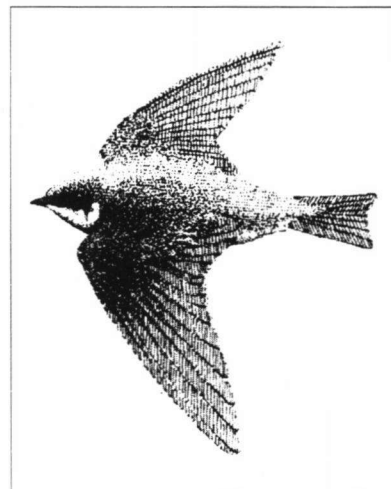
De meest oostelijke kolonie - althans voor ons onderzoekgebied - was die bij het Raboes, in de hoek tussen het Eemmeer en de Eem. Met 98 nesten was deze kolonie dit jaar de grootste. Het is ook de enige plek waar we ons weinig zorgen over hoeven te maken. Veel van de andere kolonies zijn gedoemd te verdwijnen doordat zij in grondhopen zitten die t.z.t. gebruikt gaan worden.

Ieder jaar kijken we over de grens en gaan in de onmiddellijke omgeving van het Gooi en de Vechtplassen ook op zoek naar kolonies. Wij tellen daar niet alleen, maar doen in die kolonies ook ringonderzoek, om zo iets over de uitwisseling tussen kolonies en nieuwe vestigingen vanuit of naar het Gooi te weten te komen. De kolonie op het industrieterrein aan de oostzijde van Bunschoten was weer

bezet. Dankzij de medewerking van de gemeente Bunschoten kon dit deel worden afgezet om het tegen vernieling te vrijwaren. Op 6 juli telden we daar maar liefst 168 nesten. Daarna begonnen de vakanties van de bouwvak en werd het rustig in de omgeving. Bij een telling op 12 augustus had de kolonie zich uitgebreid tot 230 nesten (mededeling Wim Smeets). Door bij de aanleg van een nieuw deel van de A27 ontstane zandopslag aan de Tureluurweg (Zuidelijke Flevoland) konden zich dit jaar daar weer oeverzwaluwen vestigen. Samen met de kunstwand van graszoden aan de westzijde van de weg vonden we daar 37 nesten. Deze vestiging bestond uit een aantal subkolonies, verdeeld over verschillende hopen of steilwandjes die soms tot op honderden meters van elkaar lagen. De oeverzwaluwen hielden het daar lang uit, want op 5 september waren er nog jongen in de kolonie aanwezig (mededeling Frans Leurs). De kolonies vormden een vervanging voor die bij de Stichtse Brug, waar inmiddels het asfalt van de A27 ligt. Met de kolonie in de nieuwbouw van Almere-Buiten hebben wij ons in 1998 niet beziggehouden. Een andere ringer heeft het onderzoek daar overgenomen. Wel zijn we druk geweest met de kunstwand aan de rand van de Ooievaarsplassen, eveneens in Zuidelijk-Flevoland. Op 1 juli waren 111 holen bewoond en waren er circa 20 half uitgegraven.

Ringonderzoek

Door diverse oorzaken moesten we het ringonderzoek beperken tot zes kolonies. Al hadden we gewild, veel meer konden we er ook niet aan. Tijd was ook een beperkende factor, bijna iedere avond waren we na ons werk op pad. We zagen kans om tij-

Oeverzwaluw

dens de vangpogingen in totaal 887 oeverzwaluwen van een ring te voorzien en vingen los daarvan ook nog eens 117 exemplaren die al eerder waren geringd. Een prachtig resultaat. Bij de kunstwand aan de Oostdijk, waar we twee keer hebben gevangen was het resultaat zeer magertjes. Op een aantal van 65 nesten bij twee vangavonden maar 25 oeverzwaluwen vangen stelt niets voor. De oorzaak daarvan was de voortdurende aanwezigheid van twee sperwers en af en toe een boomvalk. Verder kwam er soms een havik langs, die overigens voor de oeverzwaluwen geen vijand is. De zwaluwen bleven hoog in de lucht en als de kust veilig was doken zij vanaf grote hoogte en afstand met hoge snelheid het nesthol in en vertoonden dus niet het normale zwermgedrag voor de kunstwand. Een leuke terugvangst was een jong, dat op 24 juni bij de Oostdijk was geringd en op 9 juli in de kolonie bij de Ooievaarsplassen werd teruggevangen. De kolonie wordt kennelijk ook als slaapplek gebruikt. Eind augustus/begin september worden de rietvelden van Zuidelijk - Flevoland door vele tienduizenden oeverzwaluwen als slaapplek gebruikt.

In de jaren zestig was dit ook al in Oostelijk - Flevoland het geval. Het voert te ver om alle terugvangsten en meldingen hier weer te geven. Daar besteden we over enige tijd in een aparte publikatie nog wel eens aandacht aan. Een selectie is in een tabel opgenomen (tabel 2). Uit de tabel blijkt dat de jonge oeverzwaluwen niet altijd naar hun geboortekolonie terugkeren, maar dat de oude exemplaren dat ook niet altijd doen. Dertien van de 23 teruggevangen oeverzwaluwen vestigden zich binnen 30 km van de plaats waar zij uitgevlogen waren of genesteld hadden. Dat de Ooievaarsplassen oeverzwaluwen uit de wijde omgeving aantrekken voor zij zich naar het zuiden begeven komt naar voren uit de terugvangsten van exemplaren die tijdens hetzelfde broedseizoen elders zijn geringsd.

Bescherming

Het is misschien zinvol om eens uit te gaan zien naar een overhoekje ten noorden van Weesp en in overleg met de grondeigenaar daar een permanente zandhoop te creëren. Soorten van de Rode lijst, zoals de oeverzwaluw moeten tenslotte geholpen worden en dan liefst niet met kunstwanden van betonblokken. Daar hebben we er tenslotte al een van. Van de in het vorige verslag aangekondigde plannen voor nieuwe wanden bij de Hollandse Brug, tussen Bussum en Hilversum en bij Eemnes is er nog niet een gerealiseerd. Ambtelijke molens malen nu eenmaal langzaam. De gemeente Bunschoten heeft het plan de kolonie veilig te stellen en er tegelijkertijd een observatiehut bij te plaatsen. Door ook een lespakket voor scholen te ontwikkelen wil men de educatie in de gemeente op een hoger plan brengen.

Tabel 2 Een selectie uit de terugmeldingen/terugvangsten van in het Gooi of daarbuiten geringde oeverzwaluwen

Datum	ringplaats	meldplaats	datum	bijzonderheden
26-07-97	Oostdijk	Gendt (Gld)	24-07-98	1 kj
18-08-97	St. Andries (Gld)	Bunschoten	22-06-98	1 kj
27-06-96	Pannerden (Gld)	Bunschoten	22-06-98	1 kj
06-07-97	Muiderberg	Bunschoten	06-07-98	1 kj
27-06-97	Oostdijk	Bunschoten	06-07-98	1 kj
26-07-97	Oostdijk	Bunschoten	06-07-98	1 kj
26-07-97	Oostdijk	Naarderbos	27-06-98	na 1 kj
02-07-94	Roosendaal (NB)	Tureluurweg	30-06-98	1 kj
07-07-97	Lelystad	Tureluurweg	08-07-98	1 kj
26-06-96	Stichtse Brug	Tureluurweg	30-06-98	na 1 kj
26-06-98	Stichtse Brug	Tureluurweg	30-06-98	na 1 kj
11-07-96	Tureluurweg bij viaduct	Tureluurweg	30-06-98	na 1 kj
27-07-97	Zwartsluis (Ov)	Tureluurweg	30-06-98	1 kj
09-07-98	Ooievaarsplassen	Bergen op zoom (NB)	23-07-98	
01-07-98	Ooievaarsplassen	Tureluurweg	06-08-98	na 1 kj
17-07-98	St. Andries (Gld)	Tureluurweg	06-08-98	1 kj
06-07-98	Bunschoten	Tureluurweg	06-08-98	na 1 kj
06-07-98	Bunschoten	Tureluurweg	06-08-98	na 1 kj
24-06-98	Oostdijk	Ooievaarsplassen	09-07-98	
05-08-97	Dronten	Ooievaarsplassen	01-07-98	na 1 kj
07-07-97	Lelystad	Ooievaarsplassen	09-07-98	na 1 kj
26-06-97	Oostdijk	Ooievaarsplassen	09-07-98	

Legenda: 1 kj - vogel was bij het ringen in het betreffende jaar geboren
na 1 kj - vogel was bij het ringen ouder dan een jaar